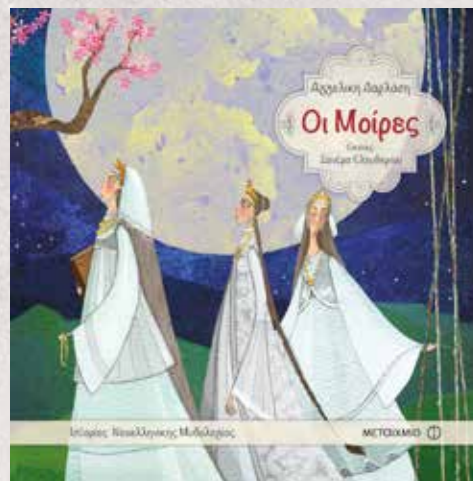
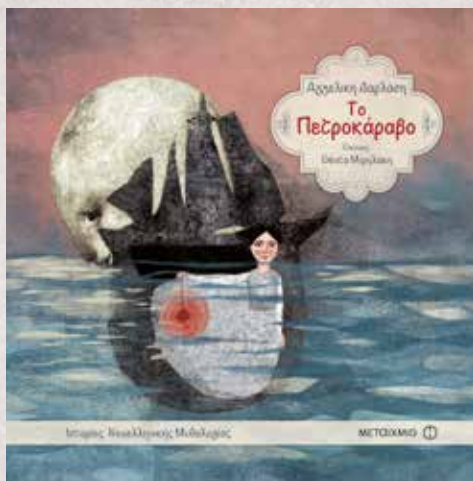

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ

από τη Δάφνη Βρέλλη*

ΣΕΙΡΑ: Ιστορίες Νεοελληνικής Μυθολογίας

* Η Δάφνη Βρέλλη είναι φιλόλογος κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος στις Λαογραφικές Σπουδές και τον Λαϊκό Πολιτισμό.

Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό εκτός από τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες περιλαμβάνει και τις Παραδόσεις όπως καταγράφονται στο ομώνυμο βιβλίο του Νικολάου Πολίτη αλλά και στο βιβλίο *Κοντά στις ρίζες – Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού* του Κώστα Ρωμαίου από τις οποίες εμπνεύστηκε η Αγγελική Δαρλάση για τη συγγραφή των βιβλίων της σειράς *Ιστορίες Νεοελληνικής Μυθολογίας*.

► **Ο Νικόλαος Πολίτης** θεωρείται ιδρυτής και θεμελιωτής της επιστημονικής Λαογραφίας στην Ελλάδα. Εμπνεόμενος από τη συλλογή «Ελληνικών δημοτικών τραγουδιών» του Γάλλου φιλέλληνα Claude Fauriel και από τη γνωστή θεωρία του Γερμανού Jakob Philipp Fallmerayer, έδειξε πολύ νωρίς το ενδιαφέρον του προς τη μελέτη της λαϊκής παράδοσης.

Το 1884 εισήγαγε, για πρώτη φορά, τον όρο «Λαογραφία» (για την ονομασία της νέας Επιστήμης) και το 1887, ως τμηματάρχης του υπουργείου Παιδείας, απηύθυνε εγκύκλιο στους Έλληνες εκπαιδευτικούς όπου τους προέτρεπε να συγκεντρώσουν λαογραφική ύλη με τη βοήθεια των μαθητών τους. Το υλικό αυτό χρησιμοποίησε κατόπιν στις εργασίες του.

Το 1899 εξέδωσε τον πρώτο τόμο των «Παροιμιών» του (εκδόθηκαν συνολικά τέσσερις τόμοι ως το 1902) και το 1904 δημοσίευσε τους δύο τόμους των «Παραδόσεων». Τα έργα αυτά εμφανίζουν τη Λαογραφία ως εξελιγμένη συγκριτική επιστήμη, που έχει ως στόχο της τη μελέτη και την ερμηνεία των λαϊκών εκδηλώσεων. Και ένα μέρος από τις εκδηλώσεις αυτές αποτελούν συνέχεια ή διαδοχή κοινωνικών δεδομένων, που προηγήθηκαν σε παλαιότερα βιώματα του ελληνικού λαού.

Το 1907 ο Πολίτης πρόσθεσε στην πανεπιστημιακή του διδασκαλία και μαθήματα Λαογραφίας. Δύο χρόνια αργότερα (1909), με τη συμπαράσταση σημαντικών επιστημόνων και λογοτεχνών της εποχής, ίδρυσε την «Ελληνική Λαογραφική Εταιρεία», το πρώτο επιστημονικό ίδρυμα για την ανάπτυξη και προαγωγή των λαογραφικών ερευνών και σπουδών.

► **Ο Κώστας Ρωμαίος** ήταν Έλληνας λαογράφος, πανεπιστημιακός και ακαδημαϊκός, σημαντικός μελετητής του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού και του δημοτικού τραγουδιού. Την περίοδο 1950-1966 υπήρξε συνεργάτης του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

Δίδαξε ελληνική λαϊκή τέχνη στο Κέντρο Τουριστικής Εκπαίδευσης της Ανωτάτης Βιομηχανικής Σχολής του Πειραιά. Επίσης, δίδαξε λαογραφία στη Σχολή Ξεναγών του ΕΟΤ, συγγραφέας και ένα σχετικό εγχειρίδιο. Στις 7 Ιουλίου 1976 ορίστηκε καθηγητής της Λαογραφίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Το 1980 εξελέγη τακτικό μέλος της Ακαδημίας Αθηνών. Από το 1985 μέχρι το 1987 χρημάτισε πρόεδρος της Εταιρείας Πελοποννησιακών Σπουδών.

Συνέγραψε πλήθος βιβλίων για λαογραφικά θέματα, συμμετείχε στη σύνταξη αναγνωστικών του δημοτικού σχολείου και στην ανθολόγηση γυμνασιακών αναγνωσματορρίων και συνεργάστηκε με διάφορες περιοδικές εκδόσεις, δημοσιεύοντας μελέτες του. Τον Δεκέμβριο του 1974 είχε ξεκινήσει την έκδοση του «Περιοδικού συγγράμματος Λαογραφίας» με τίτλο *Λαβύρινθος*.

Η Γοργόνα

- **ΠΟΛΙΤΗΣ Νικόλαος**, *Παραδόσεις: Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού*, Τόμος Α', Εκδόσεις Γράμματα, 1994, σ. 225-226.

Οι γοργόνες είναι ωραίες γυναίκες, μα από τη μέση και κάτω έχουν ορά ψαριού. Βρίσκονται στη Μαύρη Θάλασσα, και πολλές φορές κατεβαίνουν και κάτω στα νερά μας. Στα Εξήντα τόσα, ένα καράβι τις απάντησε απ' όξω από τη θάσο. Μερικοί λεν πως τις περισσότερες φορές φαίνονται το Σαββάτο κατά τα μεσάνυχτα.

Άμα τύχει κανένα καράβι στο δρόμο της γοργόνας, το αδράχνει από την πλώρη και ρωτάει: «Ζει ο βασιλιάς ο Αλέξαντρος;» Οι ναύτες πρέπει να ειπούν: «Ζει και βασιλεύει» ή «Ζει και βασιλεύει και τον κόσμο ειρηνεύει» ή «Ζει και βασιλεύει και ζωή να 'χετε και σεις». Τότε η γοργόνα, από τη χαρά της, γίνεται ωραία κόρη, παύει τους ανέμους και τα κύματα, και παίζει τη λύρα της και τραγουδεί γλυκά τραγούδια, και απ' αυτή μαθαίνουν οι ναύτες τούς καινούριους σκοπούς. Γι' αυτό, όταν ακουστεί κανένα καινούριο τραγούδι με νεόβγαλτο σκοπό, λεν για κείνον που το τραγουδεί πως τ' άκουσε από τη γοργόνα.

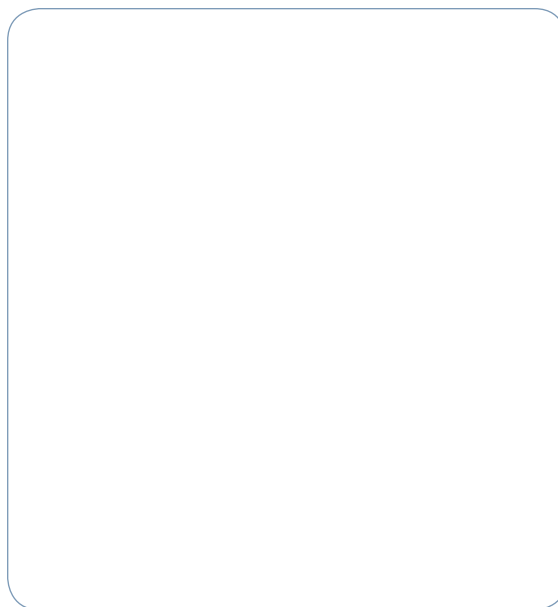
Αν όμως δεν ηξεύρουν οι ναύτες και κάμουν το λάθος να ειπούν πως ο βασιλιάς ο Αλέξαντρος επέθανε, αγριεύει η γοργόνα, και δίνει μια και πετά ψηλά το καράβι, και πέφτει και πνίγονται όλοι στη θάλασσα. Ή φεύγει με θρήνους και μοιρολόγια, κι από τα κλάματά της σηκώνεται φοβερή φουρτούνα και πνίγει το καράβι, και δε γλιτώνει κανείς.

(ΠΟΛΛΑΧΟΥ)

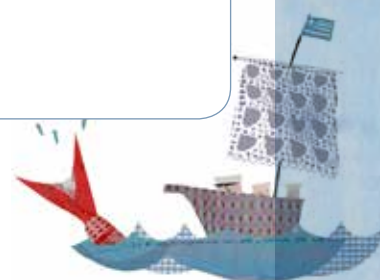
1. Περίγραψε ή ζωγράφισε τη μορφή της Γοργόνας όπως αυτή παρουσιάζεται στο βιβλίο.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Στην τελευταία σελίδα του βιβλίου υπάρχει ο στίχος:

«Στάσου με θαρρετή φωνή, κοιτώντας τη στα μάτια,
και την αλήθεια μην της πεις... μόν' πες το παραμύθι».

- Ποια σημασία έχει εδώ η λέξη παραμύθι; Εκτός από ένα είδος της λογοτεχνίας, ποια άλλη σημασία μπορεί να έχει η λέξη παραμύθι στην καθημερινότητά μας; Βρες και γράψε φράσεις που χρησιμοποιούμε στην καθημερινότητα και αποδεικνύουν τις διαφορετικές σημασίες που παίρνει η λέξη.

.....
.....
.....

3. Στο κείμενο του βιβλίου αναφέρεται ότι:

(Η Γοργόνα)

«Είχε τους γλάρους συντροφιά, τ' αστέρια σύμβουλούς της
τα πλοία τα γοργόπλωρα για μυστικά παιχνίδια.

Μα οι γλάροι δεν απάνταγαν, τ' αστέρια σιωπούσαν.

Μόν' τα καράβια απέμεναν να φέρνουνε μαντάτα»

(στην ερώτηση της Γοργόνας σχετικά με τη μοίρα του αδελφού της).

- Πώς συμμετέχουν τα στοιχεία της φύσης στη ζωή και τα συναισθήματα της Γοργόνας;

.....
.....
.....
.....

Οι Μοίρες

- **ΠΟΛΙΤΗΣ Νικόλαος**, *Παραδόσεις: Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού*, Τόμος Α', Εκδόσεις Γράμματα, 1994, σ. 413-414.

Οι μοίρες είναι τρεις αδερφάδες, και κατοικούν στην άκρη του κόσμου, σ' ένα μεγάλο και πλούσιο παλάτι πο'χει ολόγυρα έναν ωραϊόν κήπο. Και κατεβαίνουν σ' αυτόν συχνά, και παίζουν όργανα και τραγουδούν. Είναι σαν τις άλλες γυναίκες, μόνο που δεν πεθαίνουν ποτές. Όλες τις δουλειές του σπιτιού τις κάνουν μονάχες των, και τα φορέματα που φορούν, αυτές τα φτιάχνουν: νέθουν, υφαίνουν σε μαλαματένιο αργαλειό και τα ράφτουν μοναχές τους.

Άλλοι πάλι λέγουν πως δεν κατοικούν σε παλάτι, παρά πως καθεμία έχει το σπιτάκι της στην άκρη του κόσμου, και πως είναι μακριά το ένα σπιτάκι από τ' άλλο.

Και άλλοι πάλι έχουν να ειπούν πως είναι στην άκρη του κόσμου δύο μεγάλες σπηλιές, μακριά η μία από την άλλη, και πως σ' αυτές μένουν οι μοίρες, πότε στη μία, πότε στην άλλη. Μέσα, αυτές οι σπηλιές είναι καλύτερες από το πλουσιότερο σπίτι. Και στη μέση καθεμιάς είναι πάντα στρωμένο τραπέζι με χίλια δύο καλά.

Συχνά, οι μοίρες αφήνουν την κατοικία τους και γυρίζουν όλη τη γη, για να μοιραίνουν τα παιδιά που γεννιούνται. Τα μοιραίνουν την τρίτη ημέρα, και το ξεύρουνε αυτό όλοι, γι' αυτό ετοιμάζουν το παιδί και συγυρίζουν το σπίτι για να δεχτούν τις μοίρες, και βάνουν και στη μέση, στην κάμερη που είναι η λεχώνα, τραπέζι με τρία καθίσματα, και στο τραπέζι απάνου έχουν μέλι και τρεις καρδιές από μύγδαλα και τρία κουταλάκια, τρία ποτήρια νερό και τρία βαγιόλια. Και κάνουν ό,τι μπορούν για να ευχαριστήσουν τις μοίρες και να καλομοιράνουν το παιδί.

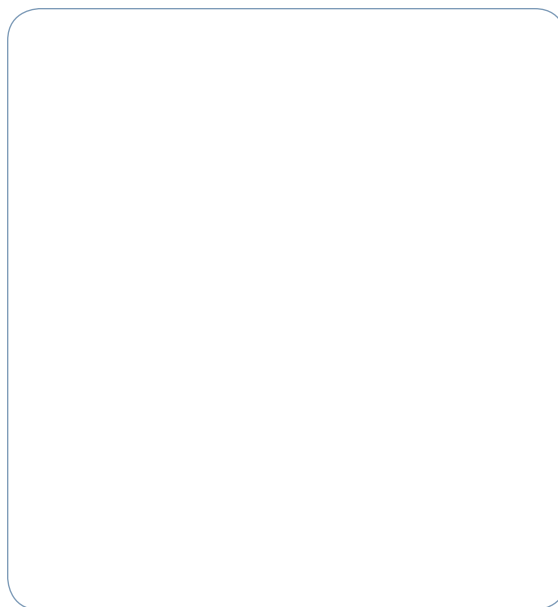
Όταν οι μοίρες έρχονται στο σπίτι που θα μοιράνουν το παιδί, είναι στολισμένες, ασπροντυμένες, με κορόνα ή κανέν' άλλο στόλισμα στο κεφάλι, με γιορντάνια από μαργαριτάρια στο λαιμό και με μαργαριταρένια βραχιόλια. Η μεγάλη κρατεί και ένα μαργαριταρένιο κομπολόι στο χέρι. Έχει κι ένα βιβλίο, και σ' αυτό γράφει ό,τι και οι τρεις μοιράνουνε το παιδί. Στην κάμερη της λεχώνας μπαίνουν τα μεσάνυχτα. Μπροστά πηγαίνει η μεγάλη, η πρώτη, και κάθονται στο τραπέζι και οι τρεις, με τη μεγάλη στη μέση. Αφού ξεκουραστούν, τρώνε το γλυκό και εύχονται να 'ναι και το παιδί γλυκαμένο σ' όλη του τη ζωή. Έπειτα οι δύο μελετούνε τις τύχες του παιδιού, κι αν τα δεχτεί η μεγάλη, τα γράφει στο βιβλίο της.

Πολλοί λεν πως οι μοίρες που πάν' να μοιράνουν το παιδί κρατούν, η μεγάλη ψαλίδι, η άλλη αδράχτι και η τρίτη ρόκα με λινάρι, και μ' αυτά προσδιορίζουν πόσο θα ζήσει. Στο μοίραμα απάνου, η μία με τη ρόκα γνέθει, η άλλη με τ' αδράχτι τυλίγει την κλωστή, και κάθε τυλιξιά είναι κι ένας χρόνος. Όταν τελειώσει το μοίραμα, η μεγάλη με το ψαλίδι κόβει την κλωστή. Αν σπάσει η κλωστή προτού να τελειώσει το μοίραμα, παύουν κι οι μοίρες και φεύγουν. Και το παιδί θα ζήσει τόσα χρόνια, όσες τυλιξές έχει τ' αδράχτι, και θα γίνουν όσα επροφτάσανε να τον μοιράνουνε οι μοίρες.

(ΑΙΓΙΝΑ)

1. Περίγραψε ή ζωγράφισε τις τρεις Μοίρες. Ποιο είναι το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της κάθε μίας;

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Θυμήσου όσα διάβασες και γράψε τι κάνουν οι γονείς ενός νεογέννητου για να υποδεχθούν τις Μοίρες.

.....
.....
.....

3. Η πίστη στις Μοίρες έχει καταγωγή από τα αρχαία χρόνια. Βρες και γράψε πληροφορίες για τον μύθο του Μελέαγρου. Τι προφητεύουν εκεί οι Μοίρες; Τι γίνεται τελικά;

.....
.....
.....

4. Σε πολλά παραμύθια ή δημοτικά τραγούδια που αναφέρεται ο αριθμός 3 βλέπουμε ότι το τρίτο παιδί είναι το πιο όμορφο, το πιο καλό και αυτό που τελικά κερδίζει μια δύσκολη μάχη. Γιατί νομίζεις ότι εκφράζεται μια τέτοια άποψη; Μήπως σχετίζεται με την παραμέληση των τρίτων παιδιών αφού τα πρωτότοκα ήταν πιο ευνοημένα;

.....
.....
.....
.....

Το Πετροκάραβο

- **ΠΟΛΙΤΗΣ Νικόλαος**, *Παραδόσεις. Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού*, Τόμος Α', Εκδόσεις Γράμματα, 1994, σ. 117.

Αντίκρι στον καβο-Μπίστη του Πόρου και στον Καβαλάρη των Μεθάνων είν' ένα ξερονήσι μοναχικό και έρημο, το Πετροκάραβο. Αυτό, έναν καιρό, ήταν μία από τις μεγαλύτερες μπρατσέρες του κόσμου. Ήταν ογλήγορη και πέρναγε όλα τ' άλλα καράβια. Καπετάνιο είχε μία νεράιδα, που την έχασε η μεγάλη της περιφάνια. Γιατί δεν της έσωνε που ήταν η πρώτη στη θάλασσα, μόν' ηθέλησε να γίνει και η πρώτη του ουρανού. Και γι' αυτό βάλθηκε να περάσει και το φεγγάρι, κι ορκίστηκε: «*Η το φεγγάρι θα περάσω, ή να χαθώ!*»

Και μια βραδιά η νεράιδα, αφού ετοίμασε το καράβι της, λέει στο φεγγάρι: «*Ελα να ιδούμε σήμερα ποιος θα γίνει ο αφέντης της θάλασσας!*» Το φεγγάρι τραβούσε ήσυχα το δρόμο του, και η νεράιδα επάσχιζε να το φθάσει. Τρεις μέρες και τρεις νύχτες επάλευε, όσο που είδε τ' άσπρα της πανιά να γίνουν κουρέλια. Από το θυμό και την ντροπή της, άρχισε να βρίζει και να καταριέται τη μάνα της. Τότε σηκώνεται μεγάλη θαλασσοταραχή, κι ένα αστροπελέκι επέτρωσε το καράβι.

Αν τύχει και ζυγώσει κανείς εκεί, και βάλει τ' αυτί του σε μία τρύπα που είναι στη μέση στο Πετροκάραβο, ακούει κάτι σα φωνές, σα μοιρολόγια· εκεί λεν πως ήταν η κάμερα της νεράιδας. Και πολλά καράβια, όταν περάσουν από κει νύχτα και κάνει μεγάλη φουρτούνα, βλέπουν μπροστά στην πλώρη ένα μεγάλο κόκκινο φως τρεμουλιαστό. Μερικοί μάλιστα αλαφρόσκιωτοι βλέπουν και μια γυναίκα, με κάτασπρα ντυμένη, να κρατεί αυτό το φως στο δεξί της το χέρι.

(ΠΟΡΟΣ)

1. Βασικό στοιχείο του συγκεκριμένου θρύλου είναι η πέτρα. Παίξε ένα παραδοσιακό παιχνίδι με πέτρες!

Πεντόβολα

Οι παίκτες κάθονται αντικριστά, τοποθετούν από τέσσερις πέτρες μπροστά τους και κρατούν την πέμπτη στη χούφτα τους. Ρίχνουν κλήρο ποιος θα ξεκινήσει πρώτος και αυτός που έχει σειρά πετά ψηλά την πέτρα που έχει στο χέρι του. Με το ίδιο χέρι πρέπει να πιάσει μια από τις πέτρες που βρίσκονται στο πάτωμα και μαζί εκείνη που πέφτει. Στη συνέχεια αφήνει στην άκρη τη μία από τις δύο πέτρες, κρατά την άλλη στη χούφτα του και την πετά πάλι ψηλά προσπαθώντας να την πιάσει μαζί με την επόμενη από τις πέτρες που βρίσκονται στο πάτωμα. Αν τα καταφέρει με όλες τις πέτρες, ξεκινά και ο άλλος παίκτης κάνοντας το ίδιο. Όποιος πιάσει τις περισσότερες πέτρες είναι ο νικητής.

2. Στις αρχαίες τραγωδίες ή τα ομηρικά έπη συναντάμε την εγωιστική (αλαζονική συμπεριφορά) των ηρώων η οποία προκαλεί την τιμωρία τους. Συναντάμε ανάλογη συμπεριφορά στην ιστορία μας;

.....

.....

.....

3. Μέσα στο βιβλίο υπάρχει ο στίχος:

«Κι άλλοι αλαφροΐσκιωτοι βλέπουν και μια γυναίκα,
γυναίκα νέα κι όμορφη, στα κάτασπρα ντυμένη».

- Ποιοι ονομάζονται αλαφροΐσκιωτοι; Βρες περισσότερες πληροφορίες για αυτούς και τις ιδιότητές τους στο διήγημα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη «Οι ελαφροΐσκιωτοι».

.....

.....

.....

4. Βρες πληροφορίες και για άλλα πέτρινα καράβια. Ποιες ιστορίες κρύβονται πίσω από αυτά; Φαντάσου και γράψε και εσύ μια ιστορία για ένα πετρωμένο καράβι.

.....

.....

.....

.....

Η Ελιά

- **ΡΩΜΑΙΟΣ Κώστας**, *Κοντά στις ρίζες – Έρευνα στον ψυχικό κόσμο του ελληνικού λαού*, Βιβλιωπωλείον της Εστίας, 1980, σ. 341-343.

Το φθινόπωρο, τότε που «φθίνουν οι οπώρες» και γίνεται η συγκομιδή, αρχίζει και των ελιών το μάζεμα. Παρουσιάζει η γεωργική τούτη εργασία κάποια σημεία αξιόλογα, έτσι που να εκφράζεται μαζί τους ένα μέρος από την «ψυχή» του ελληνικού λαού; Συνήθως πολλοί λαογράφοι γράφουν για κάποιον τομέα νεοελληνικών εργασιών και επαγγελματών, π.χ. για μελισσοκομία ή αλιευτική ή ό,τι άλλο, και περιορίζονται στην περιγραφή των γινομένων εργασιών και στη συγκέντρωση γλωσσικών όρων, χωρίς να ψάχνουν βαθύτερα. Μια τέτοια έρευνα όμως περιορίζεται σε «εξωτερικά» μόνο σημεία, ενώ της διαφεύγει το «βάθος», ο ψυχικός κόσμος του λαού που κρύβεται κάτω και κινεί τα πράγματα. Ερώτημα: υπάρχει εδώ, στο μάζεμα της ελιάς, κάποιο τέτοιο «βάθος», κάποιος κρυμμένος ψυχικός κόσμος;

Η λαϊκή λατρεία είναι στενά δεμένη με το ιερό δέντρο της ελιάς. Δεν είναι μονάχα το δέντρο της Αθηνάς, που μέσα από ζωγραφισμένον παναθηναϊκόν αμφορέα χαρίζει το ιερό λάδι του στο νικητή «των Αθήνηθεν άθλων», ούτε μονάχα το δέντρο που το κλωνάρι του συμβολίζει τη «γλυκερή» ειρήνη ή που πάνω στο ράμφος του ένα περιστέρι το φέρνει στην Κιβωτό, σ' αυτούς που κουράστηκαν να προσμένουν πότε θα 'ρθη το τέλος του φοβερού κατακλισμού.

Σήμερα το ίδιο αρχαίο δέντρο της ελληνικής γης, με το λάδι του, πότε βαπτίζει τα νεογέννητα ή συνοδεύει την αρτοκλασία και πότε φωτίζει το εικόνισμα του σπιτιού ή ολόφωτο στις σκοτεινές νύχτες κρατάει το «ακοίμητο καντήλι» της Αγίας Τράπεζας. Γι' αυτό και όταν θα τελειώση το μάζεμα των ελιών, το πιο καλό κλωνάρι, γεμάτο διαλεχτό καρπό, δε θα παραλείψουν να το προσφέρουν στο εικόνισμά τους, ευλαβική «απαρχή» της νέας σοδειάς της χρονιάς. Σοφά εξηγούν οι ίδιοι οι Έλληνες αγρότες την πράξη τους: «Όταν απορραβδίσουμε τις ελιές, θα κόψουμε ένα κλαράκι, τον απτό, όπως τον λέμε [και είναι τούτο το καινούργιο κλαρί, που πετάει η ελιά κι είναι φουντωτό και φρέσκο και γεμάτο καρπό και βρίσκεται ψηλά στην κορυφή του δέντρου], και θα τον φέρουμε να τον κρεμάσουμε στα εικονίσματα, κι ύστερα από μέρες θα τον μαδήσουμε και θα τον ρίξουμε στις άλλες ελιές να βγη λάδι.» Όταν θα τον αφαιρέσουν από τα εικονίσματα, ο κλώνος εκείνος θα συναποκομίση κάτι από τη «χάρη» τους και οι ελιές του, σμίγοντας με τις άλλες, τις πολλές, θα μεταβιβάσουν σ' όλες εκείνες την «ευλογία» των «εφέστιων» θεών του σπιτιού. Πλούσια έτσι θα γίνη η νέα σοδειά του λαδιού, που το καρτερούν να 'ρθη και να γεμίση τα άδεια πιθάρια του σπιτιού.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό σημείο είναι το εξής: Μαζεύοντας από τα δέντρα τον καρπό, δεν τον μαζεύουν ολόκληρο, αλλ' αφήνουν λίγον απάνω σε κάποιο κλωνάρι: «Όταν θα μαζέψουν τον καρπό από τα δέντρα, αφήνουν λίγο καρπό απάνω, δεν τον μαζεύουν όλο, για να μην παραπονιέται το δέντρο.» Νοιώθουν δηλ. το δέντρο σαν οργανισμό, που έχει ψυχή και που βλέπει όλα γύρω του και «αισθάνεται» ανάλογα. Διαπιστώνοντας το δέντρο μίαν αδιάφορη λεηλασία του καρπού του, φυσικό να πέφτη σε θλιβερούς συλλογισμούς για τη μοίρα του, έτσι ήταν η αρχική σκέψη. Κάτω

όμως απ' αυτόν το συναισθηματικό εξανθρωπισμό του δέντρου, λανθάνει μια άλλη ανθρώπινη ψυχολογία, η εξής: Το δέντρο δεν κάνει ν' αποχωριστή από τον καρπό του, που, ας μείνει κοντά του «λίγος», όμως συμβολικά ισοδυναμεί και αντιπροσωπεύει «όλη» την παραγωγή της χρονιάς. Έχοντας έτσι μαζί του ένα μέρος του καρπού του, διατηρεί κοντά του άσβηστη όλη την παραγωγική δύναμη του πολλαπλασιασμού και της ευφορίας της προηγούμενης χρονιάς. Ενώ, αν όλος θ' αφαιρεθί ο καρπός, η θλιβερή εικόνα ενός τέτοιου «στείρου» δέντρου μπορεί να συνεχιστή σ' ολόκληρο το μέλλον, το τόσο αβέβαιο. Τα ακόλουθα χρόνια μπορεί να είναι χρόνια μαύρης δυστυχίας. Το παράπονο του δέντρου μπορεί να είναι τόσο μεγάλο και τόσο δίκαιο, που να μαραζώνει εκείνο και ν' απομένη άκαρπο. Η σκληρή και αχάριστη οικογένεια ας πληρώσει τώρα, με τη φοβερή ανέχεια, την αστόχαστη περσινή πλεονεξία της.

Αξιόλογη είναι και μια άλλη λατρευτική συνήθεια των Ελλήνων αγροτών, αυτή που σχετίζεται με τον πρώτο καρπό που θα κάμη μια νέα ελιά: «Σαν πρωτοκαρπίσει ένα δέντρο, δίνουν τον πρώτο καρπό να τον φάη γυναίκα προκομμένη και που να έχη κάνει πολλά παιδιά, για να γίνη και το δέντρο καρπερό και προκομμένο.» Εδώ αποκαλύπτεται μια άλλη πλευρά της λαϊκής ψυχολογίας. Γίνεται φανερό ότι η μοίρα, που περιμένει τον πρώτο καρπό, μπορεί να είναι η οριστική μοίρα και όλων των άλλων καρπών. Ακριβώς για όμοιαν αιτία και οι αρχαίοι ιδιαίτερα το πρόσεχαν τούτο και αφιέρωναν τις «απαρχές» στους θεούς. Το έκαναν, για να ευδοκήσουν εκείνοι να μην εξοργιστούν αλλά να στείλουν την ευλογία τους, να πληθαίνη έτσι και όλη η υπόλοιπη σοδειά. Τώρα εδώ η μοίρα του πρώτου καρπού συνταυτίζεται με τη μοίρα και το χαρακτήρα του πρώτου καταναλωτή. Αν μια «στείρα» γυναίκα ή ένας όποιος άντρας, που είναι και αυτός «στείρος» αφού δε γεννά, θα φάη τον πρώτο καρπό, ένα δέντρο στείρο ή ένα «δέντρο αρσενικό», δίχως γεννοβόλημα καρπών, μέλλεται να διαμορφωθή. Ενώ, αν τον πρώτο καρπό πρωτοδώσουν σε γυναίκα, που και πολλά θα έχη κάμη παιδιά και προκομμένη στις δουλειές της θα είναι, η μοίρα της «φτασμένης» τούτης νοικοκυράς αναδρομικά μεταβιβάζεται και προς τη μικρούλα και νιόκαρπη ελιά και ίσως θα της διαμορφώση ανάλογα και αυτής τη μοίρα της. Γίνεται έτσι μια καλοσήμαδη αρχή, και ελπίδες φτερουγίζουν πως η ελιά τούτη θα γίνη αντίστοιχα μια προκομμένη ελιά, μια ακούραστη μαννούλα, φορτωμένη πλήθος καρπούς, τα παιδάκια της.

Μέσα από τα νεοελληνικά έθιμα, που αναφέρονται στο μάζεμα των ελιών, ανακαλύψαμε μιαν άγνωστη σελίδα από την ψυχολογία και τη σκέψη του έθνους. Η απάντηση λοιπόν στο ερώτημα, που μπήκε στην αρχή του κεφαλαίου, είναι καταφατική: Στο μάζεμα της ελιάς υπάρχει αληθινά κάποιο αξιόλογο «βάθος», ένας αξιόλογος ψυχικός κόσμος, που μας ήταν όμως ως τώρα κρυμμένος και άγνωστος.

1. Βρες και γράψε παροιμίες/μεταφορές/παρομοιώσεις με τη λέξη ελιά και τη λέξη λάδι.

.....
.....
.....

2. Τι συμβολίζει η ελιά στη ζωή των ανθρώπων;

.....
.....
.....

3. Το δέντρο ελιά είναι στενά συνδεδεμένο με την Αθήνα και τη θεά Αθηνά από τα αρχαία χρόνια. Ψάξε και γράψε με δικά σου λόγια τον μύθο για τη διαμάχη της θεάς Αθηνάς με τον Ποσειδώνα για την Αθήνα.

.....
.....
.....
.....

4. Στο βιβλίο υπάρχει ο στίχος:

«Γέμιζε ο κάμπος κάματο, γέλια, ευχές, τραγούδια».

- Στις παραδοσιακές κοινωνίες η δουλειά στα χωράφια συνδεόταν με άλλες δραστηριότητες όπως το τραγούδι, η αφήγηση παραμυθιών, θρύλων κ.ά. Γιατί συνέβαινε αυτό;

.....
.....
.....

5. Ποιες επιπτώσεις είχε η υπερεκμετάλλευση της ελιάς στην ιστορία; Μπορείς να δώσεις ένα σύγχρονο παράδειγμα φυσικής καταστροφής λόγω υπερεκμετάλλευσης;

.....
.....
.....

Ο λυράρης και οι νεραίδες

- **ΠΟΛΙΤΗΣ Νικόλαος**, *Παραδόσεις: Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού*, Τόμος Α', Εκδόσεις Γράμματα, 1994, σ. 303.

Όποιος θέλει να μάθει να παίζει καλά τη λύρα, πηγαίνει κατά τα μεσάνυχτα σ' ένα έρημο σταυροδρόμι, κι εκεί χαράζει κάτω στη γη με μαυρομάνικο μαχαίρι ένα γύρο, και μπαίνει μέσα και κάθεται και παίζει. Σε λίγο έρχονται απ' ολούθες νεραίδες και τον τριγυρνούν. Ο σκοπός των δεν είναι καλός, γιατί θέλουν να τον πατάξουν. Μα αφού δεν μπορούν να μπουν στο γύρο που 'ναι χαραμένος με μαυρομάνικο μαχαίρι, κοιτάζουν με κάθε τρόπο να τον ξεπλανέψουν και να τον τραβήξουν όξω. Και του λένε γλυκά λόγια και όμορφα τραγούδια και του κάνουν χίλια δυο τσακίσματα, μα κείνος, αν είναι φρόνιμος, κάνει πέτρα την καρδιά κι εξακολουθεί να παίζει ατάραχα τη λύρα.

«Μα δεν την ξέρεις» του λένε, σαν ιδούν πως πάν' τα πλανέματά τους στα χαμένα· «τι την παίζεις και χάνεις κόπο;» «Έτσι την έμαθα, έτσι την παίζω» τους αποκρίνεται ο λυράρης «τι σας εγνοιάζει;» «Μπα, τίποτε» του λεν· «μόνο, αν θέλεις, σε μαθαίνουμε να παίζεις λύρα μια φορά, λύρα που να χορεύγουνε κι οι πέτρες». Και τον παρακαλούν να βγει από το γύρο. Κείνος δεν τις ακούει. Ύστερα από πολλά, του ζητούν μόνο τη λύρα. Ο λυράρης τη δίνει, μόνο φυλάγεται να μη βγάλει όξω από το γύρο το χέρι του ή άλλο μέρος από το σώμα του, γιατί ζουγκλαίνεται ή κόβεται. Παίρνει τότε μια νεραίδα τη λύρα, την παίζει λίγες στιγμές με πολλή τέχνη, και του τη δίνει ύστερα πάλι με δυσaráσκεια και του λέγει: «Πάρε την, εσύ δε μας πιστεύεις. Να βγεις έξω, και μεις θα σου μάθουμε».

Μόνο ο λυράρης, τίποτες δεν ακούει, και αρχίζει πάλι να παίζει τη λύρα του άτεχνα. Οι νεραίδες, που θέλουν κάτι να τον βλάψουν, κάνουν πολλές φορές το ίδιο με τη λύρα, για να γελαστεί καμιά φορά να βγάλει παραέξω το χέρι του. Στο τέλος, όταν κράξει ο πετεινός, για να μη τις βρει η ημέρα, του ζητούν να τους δώσει ένα, ό,τι κι αν είναι, για να τον μάθουν. Κι εκείνος βγάζει την άκρη από το μικρό του δαχτύλι, και το κόβουν αμέσως οι νεραίδες. Όμως δεν τον γελούν, παρά σε λίγη στιγμή τον μαθαίνουν να παίζει σαν κι αυτές, και ύστερα χάνονται.

Για εκείνο ένας καλός λυράρης, άμα τον παινούν πως έχει καλές κοντυλιές, λέγει καμιά φορά: «Αμ' ίντα θαρρείτε; Εγώ τη λύρα την έμαθα στο σταυροδρόμι!».

(ΚΑΤΩ ΜΕΣΑΡΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ)

1. Η λύρα είναι ένα όργανο που η ιστορία του απλώνεται στα βάθη των αιώνων. Ξέρεις την ιστορία της; Ποιος ήταν ο πρώτος μυθικός δημιουργός της; Από ποια υλικά την κατασκεύασε;

.....

.....

2. Στην αρχαιοελληνική μυθολογία συναντάμε την αντίληψη για θεϊκή καταγωγή της μουσικής. Έτσι, κάποιοι θεοί θεωρούνται προστάτες της μουσικής ή γενικότερα των τεχνών. Ξέρεις ένα παράδειγμα;

.....

.....

.....

3. Δώσε ένα δικό σου τέλος στην ιστορία.

.....

.....

.....

4. Ξέρεις άλλα παραμύθια με νεράιδες; Τι ρόλο παίζουν εκεί οι νεράιδες;

.....

.....

.....

5. Βρες και γράψε παροιμίες/μεταφορές/παρομοιώσεις με τη λέξη λύρα ή και άλλα μουσικά όργανα.

.....

.....

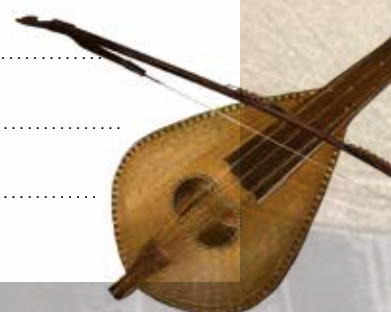
.....

6. Ποια πιστεύεις ότι ήταν η αξία της μουσικής στις παραδοσιακές κοινωνίες; Γιατί ήταν σημαντικό ο λυράρης να παίζει καλά; Γνωρίζεις ποια άλλα μέρη της Ελλάδας είναι γνωστά για τη λύρα τους; Εσένα σου αρέσει η μουσική; Τι μουσική ακούς; Παίζεις κάποιο μουσικό όργανο; Πώς το έμαθες;

.....

.....

.....

Το Κάστρο της Ωριάς

- **ΠΟΛΙΤΗΣ Νικόλαος**, *Παραδόσεις: Μελέται περί του βίου και της γλώσσης του ελληνικού λαού*, Τόμος Α', Εκδόσεις Γράμματα, 1994, σ. 40-42, 65-68, 70-73.

Στην ανατολική άκρη του κάστρου των Καλαβρύτων είναι ένας βράχος ψηλός και ίσιος· εκεί εκατόταν μια βασιλοπούλα και περίμενε τον αγαπητικό της, και επειδή δεν εφάνη, εγκρεμίσθη από κει και σκοτώθηκε.

Άλλοι πάλι λεν πως η βασιλοπούλα έπεσε για να γλιτώσει, όταν πήραν το κάστρο οι Τούρκοι· και πως την ήβραν και τη σκότωσαν εκεί που είναι η πλάκα.

(ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ)

Κοντά στα Τέμπη υπάρχει το κάστρο της Ωριάς. Αυτήν την πολιορκούσαν, και σαν είδε τα στενά, επειδή δεν ήθελε να την πιάσουν ζωντανή, έπεσε από το βράχο και εσκοτώθη. Ο τάφος της είναι εις το βράχο, απέναντι εις την πηγή της Αφροδίτης· πηγαίνει κανείς ως εκεί από 'να μονοπάτι. Καμιά φορά την ακούν και βογκά μέσα απ' τον τάφο. Και απάνω στον τάφο είναι φυτρωμένη μια ροϊδιά, που ποτέ δεν πέφτουν τα φύλλα της.

(ΘΕΣΣΑΛΙΑ)

Στο Αλιζάκαλε, που είναι της Ωραιάς το κάστρο, και εγκρεμίσθη, καθώς λέει το τραγούδι, η κόρη από το παραθύρι όταν εμπήκαν οι Τούρκοι, διατηρήθη ως τον καιρό που έγινε ο πόλεμος της Κριμαίας, και το παραθύρι που έπεσε, και αίματα στα τείχη που ήσαν κατά τη θάλασσα. Και τα αίματα έμεναν από τον καιρόν που πήραν το κάστρο οι Τούρκοι. Αλλά στον πόλεμο της Κριμαίας εγκρέμισαν εκείνα τα τείχη, και έτσι και παραθύρι και αίματα εκάθησαν.

(ΚΟΡΔΥΛΗ ΠΟΝΤΟΥ)

Ήταν μια φορά μια βασίλισσα πεντάμορφη, που την έλεγαν Αφροδίτη. Είχε ένα παλάτι στο Δαφνί κι άλλο ένα στην Κόρθο, και πήγαινε από το ένα σ' άλλο από ένα λαγούμι που είχε σκάψει από κάτω από τη θάλασσα. Αυτή τη βασίλισσα την αγάπησαν για την ομορφιά της δυο βασιλιάδες, και την εξήτησαν να την πάρουν γυναίκα. Ο ένας τής άρεσε, τον άλλον όμως τον εσixaίνονταν. Αλλά δεν ήθελε να δείξει φανερά πως της άρεσε περισσότερο ο ένας, ούτε πάλι να κάμει οχτρό τον άλλον, αν του έλεγε πως δεν τον θέλει. Και να ιδείς τι εστοχάστη για να οικονομήσει τα πράγματα. Είπε του ενός να φτιάσει το κάστρο της Κόρθος, και στον άλλον να φέρει το νερό στην κορφή. Και σ' εκείνον π' αγαπούσε είπε το ευκολότερο, να φέρει το νερό, γιατί δεν ήταν δύσκολο από ένα κεφαλόβρυσσο να φέρει το νερό, και με λίγες καμάρες κι αυλάκια να το φτάσει ως την κορφή. Ο άλλος όμως, πού ν' ανεβάσει ως εκεί απάνω τις μεγάλες πέτρες για το κάστρο και να χτίζει ψηλά στους γκρεμούς!

Έγινε όμως το εναντίο απ' ό,τι έλπιζε. Ο ένας απάντησε χίλιες δυο δυσκολίες για το νερό, και ο

άλλος έχτιζε γρήγορα το κάστρο. Ό,τι εκόντευε να τελειώσει, και μία πέτρα τού έλειπε μονάχα για να τη βάλει κλειδί στην καμάρα της μεγάλης πόρτας, η Αφροδίτη, σαν είδε πως αυτός θα ετελείωνε γληγορότερα και θα κέρδιζε το στοίχημα, τον επροσκάλεσε κοντά της με χίλιες δυο γαλιφιές και του έλεγε: «Έλα, άφησε τώρα το μυστήρι. Τι περιμένεις; Δεν ετελείωσες τη δουλειά σου; Δεν το κέρδισες το στοίχημα; Έλα να σου ειπώ, τώρα που μπορώ να ειπώ τη γνώμη μου, πόσο το επιθυμούσα αυτό και πόση είναι η χαρά μου που πέτυχες!» Εκείνος, σαν τ' άκουσε αυτά, τ' αφήκε όλα σύξυλα: έριξε χάμω την πέτρα, που ετοιμαζότανε να τη βάλει στη θέση της, και πήγε και κάθισε κοντά της, και άρχισε να τον πλανεύει με τα λόγια και τα χάδια. Ελησμόνησε αυτός πως δεν είχε τελειωμένα την πόρτα, ούτε θυμήθηκε τον άλλο βασιλιά. Εκείνος όμως, του νερού, έβαλε τότες όλα τα δυνατά του, αφού μάλιστα έβλεπε πως τον εβοηθούσε κι η βασίλισσα. Και στο ύστερο τρύπησε το βράχο, και άρχισε να τρέχει η βρύση. Η βασίλισσα σηκώθη τότε και είπε πως αυτός κέρδισε το στοίχημα, και έδωξε τον άλλον.

(ΑΤΤΙΚΗ)

Η κυρα-Ρήνη ήτανε μια όμορφη, πολύ όμορφη κοπέλα, και καθότανε σ' αυτό το βουνό και πριν να χτιστεί το κάστρο. Δυο βασιλόπουλα την αγαπούσανε, ο Ανήλιαγος κι ο Γυφτάκης. Αυτεινής η καρδιά πιο ήθελε τον Ανήλιαγο, γιατί ήταν όμορφος, μα έλα που φοβότανε και το Γυφτάκη, που ήταν παλικαράς! Το λοιπόν, επειδή και δεν ήξερε ποιανού να δώσει την καρδιά της, τους είπε να κάνουνε από ένα μεγάλο κατόρθωμα: ο Γυφτάκης να χτίσει το κάστρο με τους πύργους, με τα παλάτια του, με το παζάρι του, με τα όλα του, κι ο Ανήλιαγος, περνώντας κάτω απ' τη γη, να φέρει στο βουνό το νερό της λίμνης τ' Αγγελόκαστρου, κι όποιος τελειώσει πρώτος τη δουλειά του, εκείνον θ' αγαπήσει. Ο Γυφτάκης αρχίνησε να χτίζει το κάστρο με χιλιάδες μαστόρους και μαστορόπουλα, και σε δυο χρόνια το μπίτισε με όλα του τα κατατόπια. Ήταν πια η μέρα για να παραδώσει τα κλειδιά στην κυρα-Ρήνη, κι αυτή ήτανε θλιμμένη που δεν είχε μάθει τι απόκανε ο Ανήλιαγος, κι όλοι τον λέγαν πως θα πνίγηκε πολεμώντας να φέρει το νερό. Ο Γυφτάκης, καταχαρούμενος πια, έκανε τραπέζι σ' όλους τους μαστόρους μες στο μαρμαρένιο παζάρι του κάστρου, κι όλοι ήταν χαρά και γλέντι. Ξάφνου, ακούεται μέσ' από τη γης, καταμεσής στο παζάρι, ένα βοητό, κι ανοίγει μεμιάς και πετιέται ο Ανήλιαγος όξω: «Καλώς τα χαίρεστε» λέει, «μα τραπέζι χωρίς νερό δε γένεται». Κι ευτύς, ολόδροσο και καθάριο νερό αρχίνησε να σταλάζει. Η κυρα-Ρήνη τότε είπε πως αυτός ετελείωσε πρώτος τη δουλειά, γιατί ο Γυφτάκης δεν της είχε παραδώσει τα κλειδιά ακόμη, κι αγάπησε τον Ανήλιαγο, κι ο φίλος μας ο Γυφτάκης έμεινε στα κρύα. Τότε κι αυτός, απ' το κακό του, έχτισε αντίκρι άλλο κάστρο, το Γυφτόκαστρο, και πολεμούσε τ' απάνω κάστρο.

(ΑΚΑΡΝΑΝΙΑ)

Ητανε δυο αδερφοί κι έγκριναν ποιος να φέρ' του νιρό απ' του Νιριζό. Κι τ' απουφάσισαν ου ένας να πάει για του νιρό, κι ου άλλους να φκιάσ' του κάστρου τσ' Ουριάς. Αυτεινή η Ουριά ήτανε νια Ιλλήνισσα, κι ήθιλι να χτίσει του κάστρου που 'ν' στου Στινό τ' Λιδουρικιού. Τ' αδέρφια αυτάνα ζήλιψαν αυτεινή τ'ν Ουριά, κι ήθιλαν κι τα δυο να τ'ν πάρ'νι γ'νάικα. Αυτεινή τ'ς είπι: «Ιγώ δι σας χαλάου του χατίρ', αλλά να κάμουμι νια συφουνία. Ου ένας απού σας θα πάει να φέρ' του νιρό τ' Νιζιρού,

ου άλλους θα χτίσω του κάστρου. Όποιους απ' τ'ς δυο τιλειώσω μπρουστύτιρα τ' δ'λειά τ', ικείνους θανά 'ν' ου άντρας μ'».

Ου ένας τότενι πάει για του νιρό, να του φέρ' απ' κάτ' μιριά, απού κει που 'ν' του κάστρου, στου Στινό· κι ου άλλους αρχίησι να χτένει του κάστρου. Αυτείνους πο 'μεινι πίσου, το 'χτισι ούλου του κάστρου, κι έλειπι ένα λιθάρ' για να τιλειώσει. Έκατσι να ξαπουστάσει. Κει π' κάθηταν, λέει τσ' Ουριάς: «Ιγώ, Ουριά, το 'χτισα ούλου του κάστρου, κι μ' λείπ' ένα λιθάρ'. Του βάνου κι αυτό, άμα ξαπουστάσω. Έλα να μι φειρίσ'ς λίγου».

Ακόμα δεν άπλουσι η Ουριά στου κεφάλ' τ', κι του νιρό έφτασ' απ' του Νιζιρό. Σκώνιτ' τσ' στιγμής κείνουν π' φειρ'ζι, κι αρπάχν' του μάρμαρου πο' λ'πι για να τιλειώσ' του κάστρου ου άλλους που 'φιρι του νιρό, κι του ρίχνει κουντά τ'σι διάστημα πέντι ουρών, κατ' σ' Μαλαντρίν'. Τουν έφτασι κι τουν πή'ι στουν τόπου. Του μάρμαρου κειό πο' ρ'ξι κείνους είνι του κι σήμιρα ακόμα. Κι κείνους που 'φιρι του νιρό μπρουστύτιρα, πήρι τ'ν Ουριά γυναίκα.

Λεν, κει που 'φιρνι του νιρό ου άντρας τσ' Ουριάς, έφτασι στις Μιξάτις κι κοιτάξι να ιδεί πού πάει του νιρό απ' κατ' απ' τ' γη. Κει π' κοιτάξι, πιτάχτ'κι του νιρό, γιατ' ήταν φτινός ου τόπους. Φτάν' στου Σμόκουβου, ματατηράει να ιδεί πού πάει του νιρό, κι πιτάχτ'κι πίσου του νιρό κι γίνηκι ένα βιλούχι. Απού κει έφτασι σ' θέσ' Μουσ'νίτσα. Στου β'νό Αϊ-Λια Μουσ'νίτσας τηράει να ιδεί του δρόμου τ' νιρού, κι πιτάχτ' κι άλλου βιλούχι. Ύστια του νιρό του πήρι του ζυγό ζυγό που 'ν' κοντά στου Βαρδούσ', δουκιμάζουντα τουν τόπου, κι το 'βγαλι στου Στινό, κει π' βγαίνει σήμιρα, κι λέ'ιτι Βιλούχουβου. Κι ψάρια βγάνει του Βιλούχουβου, όπους βγάνει κι ου Νιζιρός. Αυτός απ' τα 'κανι, ήταν θηρίου άντρας.

(ΔΩΡΙΣ)

Σε τούτο εδώ το νησί, τον παλαιό καιρό, ήταν ένας βασιλέας κι είχε μια μοναχοθιατέρα όμορφη σαν το κρύο νερό, και την αμουρουζεύγουντανε δυο λεβέντες εκεινού του καιρού. Η βασιλιοπούλα έσωσε να λάβει περισσότερη κλίση στον ένα, αν και ήτανε και οι δυο όμορφοι και ξακουστοί στην αντρεία, μα σαν εσπλαχνική που ήταν, δεν αποκοτούσε να τον πάρει άντρα, για να μη ψυχράνει τον άλλο. Ήτανε τα λοιπός σε μεγάλη συλλοή κι έλιωνε σαν το κερι – και το πλιότερο που 'βλεπενε πως τα παλικάρια ηρχίσανε ν' αντιζηλεύουντανε κι ήτανε φόβος να μη σφασούνε αναμεσοθιό τωνε.

Ο βασιλέας ο πατέρας τση, μες στα πολλά που τη ψάρευγενε, τση άρπαξενε το μυστικό, και σαν γνωστικός καμώθηκε πως τάχατες δεν κατάλαβε τί 'οτις, και με τρόπο γυριζει την κουβέντα και τση λέει: «Από καιρό, κόρη μου, νιώθω τον ημαυτό μου πολύ χαμένο. Έχω ανάγκη ν' αλλάξω το αγέρι μου, ίσως και καλυτερέψω. Αποφάσισα τα λοιπός να χτίσω ένα πύργο στην οξοχή, να βγαίνομεν κάθε καλοκαίρι μαζι να χαιρούμαστανε τα κάλλη τσ' οξοχής. Είμαι γέρος πλια, κόρη μου, και όμως πολύ το πεθυμώ να ζω να καμαρώνω, όχι άλλο τίποτις, γιατί άλλο δεν έχω αφού πέθανεν η μάνα σου, παρά μόνον εσένα, τα μάτια μου και το φως μου». Αυτά τσ' είπε και την εφίλησενε στα μάτια· ύστερ', αφού εσφούλιξε τα δάκρυα που 'χαν τα μάγουλά του, τση λέει: «Επειδήτις όμως αυτός ο πύργος θέλω να 'χει και κάποια αξία, σαν κάθε σπάνιο και ξακουστό πράμα, έβγαλα ένα ορισμό πως έχω να κάμω δυο μεγάλες δουλειές: πρώτο και ιμέ να χτίσω ένα πύργο όλο από τεσσαροκάντουνες πέτρες, και δεύτερο να φέρω με χτιστό ναό στη χώρα το νερό από τσι κάμπονες. Όμως και οι δυο αυτές εργασίες να γίνουνε σε μια μέρα. Κι όποιος βρεθεί να τελειώσει μια απ' αυτές πρω-

τύτερα από τον άλλο και προφτάξει πρώτος στο παλάτι μου, αυτός, κόρη μου, να γίνεται γιος μου και να χαίρεται μαζί σου το βιος μου».

Να μην τα πολυλογούμε, σαν ήκουσεν η βασιλοπούλα όλα αυτά, εκάρηκε από μέσα της, γιατί συλλογίστηκε πως τέτοιες δουλειές δεν ήτο βολετό παρά να τσι μπαρκιαστούνε τα δυο εκείνα παλικάρια· και επειδή τις το ένα πάντα θα πέρνα 'νε το άλλο στη δουλειά, θα κέρδιζεν το στοίχημα, και το άλλο δεν θα τση 'χενε παράπονο. Έτσι το 'πενε και έτσι το 'καμεν ο βασιλέας.

Ας έρθομενε τώρα στα παλικάρια. Σαν άκουσαν τον ορισμό του βασιλέα, βρήκε το ένα το άλλο και συμφωνήσανε το ένα να χτίσει τον πύργο και το άλλο το ναό του νερού. Το παλικάρι που ήταν να χτίσει τον πύργο, ώρα τσικαλιού είχε κομμένες και πελεκημένες τσι πέτρες και ήρχισεν το χτίσιμο· μα από την πολλή κούραση πρήστηκεν το στομάχι του. Η αδερφή του, που στεκούτανε αγνάγνια κι έκανε την αλεκάτη τση, τον λυπήθηκε, και χωρίς να συλλογιστεί πως ήτανε βαρεμένη, ήρχισε να του πασάρει αυτές τσι θεόρατες πέτρες, και έτσι με τη βοήθεια τση αποτελείωσε τον πύργο χωρίς ακόμη, μόλις ήθελενε ένα κονταρόξυλο να βασιλέψει ο νήλιος.

Το βάζει τότε στα ποδάρια, και μια και δυο για το παλάτι. Μόλις όμως επλησίασεν, συλλογίστηκε πως εξέχασεν απίσω τα σιδερικά του. Ελησμόνησα να σου πω πως ο βασιλέας είχε προστάξει να φέρουνε και τα σιδερικά των μαζί. Τι να κάμει τότες; Να στραφεί οπίσω να τα πάρει; Θ' αργοπορούσενε. Να μη γυρίσει; Θα 'χανε το κορίτσι. Αμπρός γκρεμνό και πίσω θάλασσα. Του 'ρθε να παραλογιάσει. Γυρίζει πίσω μονομιάς, κι ώστε να πεις Αμή, φτάνει στον πύργο, παίρνει τα σιδερικά, και μια και για το παλάτι μονανεπνιάς.

Το ίδιο εσυνέβηκεν και στο άλλο παλικάρι: σαν ετελείωσεν κι αυτό τον ναό, αρπά τα σιδερικά του και σαν τον αούδουρα τρέχει στο παλάτι. Μα, τα αρίζικα, ποιος ήθελα τους πει τι τους εφύλαγεν η μοίρα των απίσω! Ο νους κι ο λογισμός των και των εδυσονών ήταν στη βασιλοπούλα, κι έτρεχαν ν' αποκτήσουν τιμές και παλάτια, κι ο μαύρος Χάρος ήταν έτοιμος μ' ένα χτύπημα ν' αρπάξει και των δυο τη ζωή. Παλιόκοσμος, ανάθεμά τον! Καλά το λένε: «Κόσμε ψεύτη, Χάρε κλέφτη».

Σαν επλησίαζε το παλικάρι του πύργου στο παλάτι, αλλαξοπροσωπιασμένο από το τρεχικό και την κούραση, βλέπει το άλλο παλικάρι έτοιμο να πατήσει το πρώτο σκαλοπάτι. Μ' ένα σάρτο το φθάνει και γυρεύγει να το προσπεράσει, μα το άλλο δεν τ' αφήνει. Τσακώνουνται στα χέρια, κι αγριεμένα σαν λιοντάρια πολεμούνε να ξεσκιστούνε. Η βασιλοπούλα, που ήταν στο παράθυρο και με καρδιόχτυπο καρτέρανε να δει ποιος από τσι δυο τση μέλλουντανε, σαν είδενε τα παλικάρια κι επισιήκανε, έτρεξε να τα ξεχωρίσει, μα τση τύχης τα γραμμένα, δε παρέρχεται κανένα. Όσο να προλάβει κάτω στη πόρτα, ο Χάρος έτρεξε πρωτύτερα. Τα δυο παλικάρια, μες στο αίμα βουτηγμένα, ήτανε ξαπλωμένα σαν θεριά στου παλατιού το κατώφλιο.

Τέτοιο τέλος ελάβανε τα καμένα. Η βασιλοπούλα, από τη λύπη της πως έγινε αφορμή να χαθούν δυο νέοι σαν κι εκείνοι, ορκίστηκε να μην έμπει πλια στο κόσμο· παρά, σαν γραμματιζόμενη κοπέλα που ήτανε, ήρθε, σαν επέθαν' ο πατέρας τση, και κατοίκησεν στο πύργον ετούτο και τον έκαμεν μαντείο, και γίνηκε κι αυτή προφήτισσα. Κάθε βράδυ τα λοιπός, σαν ήτανε αστροφεγγιά, εντύνονταν με ρούχα άσπρα, κάτασπρα σαν τα γάργαρα του νήλιου, κι ανέβαινε στη κορφή του πύργου, που είχεν ένα σκαμνί πολύ μεγάλο, με τρία ποδάρια, και κάθιζενε και έβλεπενε τ' άστρα με τη Σολωμονική στο χέρι ολονυχτίς. Τόμου πάλι αρχίνανε να κάνει πως ροδίζει, νά σου την και κατέβαινε κι έλεγεν εις τον καθένα το τι ήθελα να του τύχει στη ζωή του, χωρίς ποτέ τση να λαθεύγεται σε τί 'οτις.

Μα ύστερα από πολύ καιρό, εβούλησεν μια μέρα ο πύργος, και από τότες η κοπέλα εγίνηνε ανεφταόρατη και δεν εξαναφάνηκε πλια μηδέ η φανιά τση φανιάς τση.

Περάσσοντας πάλι αρκετά χρόνια και σκάφτοντας εδεπά χάμω μια μέρα τα βοσκαρούδικα κοπέλια, εβρήκανε το τριπόδικο σκαμνί τση κοπέλας ολόγερο, σαν την ώρα που το 'καμεν ο μάστορης, και το φέρανε εκεί από πάνω που είναι το χωριό μας, και μαζώνουνταν πλια όλος ο κόσμος να το θωρεί που ήταν ένα πανόραμα. Και από τότες δα, γιε μου, είναι που βγάλανε και το χωριό αυτό Τρίποδες.

Αγκαλά και να εγίνηνε ανεμορ'πή κι ανεφταόρατη η βασιλιοπούλα από τόσες χιλιάδες μιλιούνια χρόνια, εντοσοούτως όμως το στοιχειό τση, κάθε βράδυ απόντας και επήρανε το τρίποδι τση, βγαίνει και γυροτριγουρίζει τα βουλίδια του πύργου και το γυρεύγει, και δεν αφήνει χριστιανό να περάσει τη νύχτα, παρά τονε χαλά άμα δεν προφτάξει να κάμει το σταυρό του.

Από τότες πολλοί είδαν την κοπέλα, μεταμορφωμένη, πολλών λογιών, πότε σαν τράφος να μην αφήνει τα πρόβατα να περάσουν το βράδυ, πότε σαν καμπαναριό αθεόρατο, και πόσα άλλα, που η Κυρία η Τριποδιώτισσα να βάλει το χέρι τση σε κάθε χριστιανό που περνά και να ελεήσει και μένα! Εγώ, γιε μου, σου λέω δα πως μια κι όξω ήτανε που γελάστηκα και πέρασα, και από τότες έκαμα όρκο και σταυρό να μη μεταπεράσω μοναχός μου, γιατί λίγο ήτανε να κοπεί το αίμα μου από την τρομάρα μου σαν την είδα, μες στα μεσάνυχτα που πέρασα, μεταμορφωμένη σε ανέμη, και να σβουροκοπά σαν τα εφτά δαιμόνια απάνω στα χαλάσματα του πύργου.

(ΝΑΞΟΣ)

1. Σύμφωνα με την ιστορία μας η Ωριά βάζει μία δοκιμασία σε κάθε ένα βασιλόπουλο που ζητούσε να την παντρευτεί. Τέτοιου είδους δοκιμασίες είναι ένα μοτίβο συχνό στη λογοτεχνία μας από τα αρχαία χρόνια μέχρι πρόσφατα. Οι δοκιμασίες που περνούν οι υποψήφιοι γαμπροί και έχουν ως έπαθλο την εκλεκτή της καρδιάς τους/τον γάμο τους με την κόρη του βασιλιά είναι σωματικές ή νοητικές. Μπορείς να βρεις και να δώσεις από ένα παράδειγμα; Δες το παράδειγμα του Ερωτόκριτου ή του Οιδίποδα τύραννου.

.....

.....

2. Ζωγράφισε την Ωριά.

3. Ποια είναι η απάντηση στο παρακάτω αίνιγμα;

Σαν με πίνουν, τι με κάνουν, τους ξεφεύγω και με χάνουν.

Ως τα σύννεφα ανεβαίνω, κι αν αστράψει κατεβαίνω.

Στα ποτάμια μέσα τρέχω και στη θάλασσα ξεπέφτω.

Πίσω απάνω ανεβαίνω και σαν βρέξει κατεβαίνω.

.....

.....

4. Γράψε παροιμίες/μεταφορές/παρομοιώσεις με τη λέξη νερό.

.....

.....

.....

5. Το νερό θεωρείται ζωτικό για τη ζωή στοιχείο από τα αρχαία χρόνια. Συμπλήρωσε τα παρακάτω κενά και δες τη σημασία του νερού.

Στην αρχαία ελληνική μυθολογία η δύναμη του νερού προσωποποιείται. Θεός της θάλασσας ήταν ο Μάλιστα στα ομηρικά έπη ο αναφέρεται ως «ο πατήρ των Θεών». Η λατρεία των νερών πέρασε από την αρχαιότητα στα νεότερα χρόνια και στη χριστιανική πίστη. Προστάτης των ναυτικών θεωρείτε ο Ο λαός στις παραδοσιακές κοινωνίες πίστευε ότι το νερό είναι σύμβολο ευτυχίας. Έτσι, σύμφωνα με ένα από τα έθιμα του γάμου, μια κοπέλα πριν παντρευτεί πήγαινε στη του χωριού. Εκεί λέγονταν προς τους νεόνυμφους.

6. Υπάρχουν ερειπωμένα κάστρα στην περιοχή από όπου κατάγεσαι ή σε μέρη που έχεις πάει διακοπές; Ξέρεις την ιστορία που κρύβεται πίσω από αυτά; Αν όχι, μπορείς να γράψεις μια δική σου ιστορία για ένα από αυτά τα κάστρα;

.....

.....

.....

.....

7. Πολλά έθιμα της λαϊκής μας παράδοσης έχουν ως συστατικό τους στοιχείο το νερό (π.χ. άνοιγμα των βρυσών κατά την αλλαγή του χρόνου). Ρώτησε τους μεγαλύτερους και κατάγραψε ορισμένα από αυτά.

.....

.....

